

iqtisodiy, ijtimoiy va harbiy sohalarda Afrikaga sezilarli salbiy ta'sir ko'rsatdi. Germaniya koloniyalari birinchi jahon urushi g'oliblari o'rtasidagi kelishmovchiliklar esa mustamlakachilikni yanada zo'ravonliklar bilan ham davom etishiga olib keldi. Natijada urush Afrikada milliy ozodlik harakatlarining ilk uchqunini yuzaga keltirdi.

Urushdan bir necha yil o'tgach, birinchi marta Re-pington tomonidan olingan ism birinchi jahon urushi va uning , umumiy ma'noda Evropa kuchi - Evropadagi urushlari o'rtasida va jismoniy jabhalarda olib borilgan urush sifatida katta ahamiyatli urushlardan biri hisoblangan. Koloniyalarning bo'linishi va moliyaviy kapitalning "ta'sir doiralari", boshqalar bu urush tarixidagi va umuman jahon tarixidagi eng esda qolarli siyosiy ahamiyatga molik voqeyliklar deb hisoblangan. Darhaqiqat, 1914 yilda hech bir davlat, jumladan Germaniya urushga mustamlakachi imperiyalarni kengaytirish maqsadida kirmagan. Boshqa tarafdin, Yevropadan tashqari, Kavkaz va Yaqin Sharqdagi jabhalardan tashqari, buyuk davlatlar mamlakatlarning mustamlakalarida ham janglar olib borilmoqgan. Shu nuqtai nazardan, Afrika Germaniya va ittifoqchi kuchlar o'rtasidagi turli janglarga sahna vazifasini bajargan. Boshqa tomondan, birinchi jahon urushidagi Afrika janglarining ko'lami va intensivligi ayniqsa Yevropadagi g'arbiy front bilan solishtirganda xarajati juda yuqori bo'lganligi bulan ajralib turadi. Biroq, birinchi jahon urushi butun qit'aga, qit'a- urushning Evropa munosabatlari va kelajagiga ta'siri jismoniy jihatdan amalga oshirilgan .

NATIJALAR

Natijada birinchi jahon urushi harbiy, siyosiy, iqtisodiy - ijtimoiy va boshqa sohalarga katta ta'sir ko'rsatgan ammo bu ta'sirlar hamma joyda bir xil bo'lmagan. Xususan nemis urushi bo'lgan hududlarda, ayniqsa uning mustamlaka hududlarida odamlar ko'proq azob chekishadi. Buning asosiy sababi esa majburiy harbiy xizmatning og'ir yuki paydo bo'lgan fransuz mustamlaka davri bn bog'liqdir.

Haqiqatda ko'pgina mustamlakalarda mustamlakachilar o'z askarlarini frontlarga yo'naltirmaganlar. Oqibatda ularning nazorati susaygan va boshqaruv muammolari yuzaga kelgan. Majburiy harbiy xizmatning og'ir yuki paydo bo'lgan bu esa o'z navbatida fransuz mustamlaka davriga borib taqalgan. Savdo munosabatlari va uning yo'llari yomonlashdi, urushdan keyingi iqtisodiy tanazzul va ishsizlik yangi keskinliklarni keltirib chiqardi. Mavjud mustamlakachi qo'shinlar o'rnini harbiy majburiyat egallaydi va dastlab mustahkamlangan, ammo ishga olingan mahalliy aholi kontingenti qisqa vaqt ichida yo'qolib boradi. Haqiqiy raqamlarni hisoblash esa deyarli mumkin bo'lmay qoladi.

Shu bilan birga, katta miqdordagi qurbonlar bo'lishi taxmin qilinganligi ham yashirin emasligi nomoyon bo'ladi. Buning natijasi ularoq bu bugungi kunga kelib siyosiy va harbiy tarix, siyosatshunoslik va xalqaro munosabatlar fanlari birinchi jahon urushining Afrikadagi mustamlakachilikka ta'siri yetarlicha o'rganilganilishiga bo'lgan qiziqish oshib boradi. Ushbu maqolada ma'lum darajada ushbu kamchilikni bartaraf

etish mo'ljallangan. Birinchi qismda Birinchi jahon urushining Afrikadagi janglari qisqacha ko'rib chiqilib, Afrikaga ta'sirini aniqlashga harakat qilinadi.

Birinchi qismda mustamlakachi davlatlar, ayniqsa Angliya va Fransiya, har ikki jabhada olib borilgan urushlarda Afrikaning inson va boshqa resurslari foydalanishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Shu nuqtai nazardan, koloniyalardan askarlarni yollash amaliyotlar, tub aholining qarshiligi, afrikaliklarning janglarda foydalanishi va qurbonlar sonining ortishi haqida qisman yoritilgan. Uchinchi qismda esa urush mustamlakachiligi milliy ozodlik va milliy ozodlik kurashlari fenomenidagi o'zgarishlar keng muhokama qilinadi. Maqolaning yakuniy qismida Birinchi jahon urushining Afrikaga iqtisodiy oqibatlari. Ijtimoiy, madaniy, psixologik va siyosiy ta'sirlar kompilyatsiya qilish bilan yakunlanadi.

MUHOKAMA

Birinchi jahon urushining Afrika fronti. Birinchi jahon urushining Afrika fronti, Afrikadagi nemis koloniyalari bilan Antanta davlatlar o'rtasida; G'arbiy, Janubi-G'arbiy, Sharqiy va Shimoliy Afrika frontlari janglarni qamrab oladi. Germaniyaning G'arbiy Afrikadagi mustamlakalarini 1884 yilda Togo, Gana bosib oldi. U yuqori Volta mintaqasi va Kamerundan iborat edi. Uning niyati Kamerundan boshlangan va hatto Tanganikagacha cho'zilgan Mittel esa Afrika imperiyasini yaratdi. Britaniyaning omon qolish uchun kurash g'oyalari bilan ilhomlangan Germaniya pragmatizm poygasida uning kechikishiga nisbatan shafqatsiz va tajovuzkor munosabati hattoki Okeaniyada davom etgan.

Birinchi jahon urushi boshlanishi bilan Germaniya koloniyalari o'z hududlariga joylashtirildi. 1914 yilda u ingliz va frantsuz mustamlakachi qo'shinlari tomonidan ikki turdagi alohida qurollar orqali o'rab olindi va Nemislar mintaqadagi radiostansiyalarni yo'q qilib, 26- avgust kuni o'z operatsiyalarini sinovdan o'tkazdi. Kamerunda Nemis qo'shinlari Angliya, Frantsiya va Belgiya qo'shinlariga qarshi uzoq vaqt kurashdilar. Ammo 1916 yilda nemis qo'shinlaridagi askarlarning aksariyati ispanlar bo'lganligi sababli ularning noroziliklar kuchaygan va ular Gvineyaga qochib ketgan, qolgan nemis mustamlakachi kuchlari esa taslim bo'lgan. G'arbiy Afrika frontidagi janglar nemislar uchun muhim bulib Janubi-g'arbiy Afrika frontida asosiy jang Namibiya jangidir. Atlantika okeani sohilidagi Namibiya mustamlakasi bo'lib u keng va unumdor yerlarni qamrab olgan Afrika mintaqasidir. U urush uchun eng ahamiyatli hudud hisoblangan.

Germaniya mustamlakachi kuchlari ya'ni 3000 askari asosan Vindxokda jamlangan. U 7000 afrikalik ishchi kuchidan iborat edi. Bundan tashqari, Janubiy Afrikadagi nemislar ular bilan yaxshi munosabatlarga ega bo'lganlar. Buyuk Britaniyada esa bu paytda juda katta nizolarga duch kelgan edi. Biroq, mohir diplomatiyasi bilan inglizlar muammolarining bir qismini nemislarga topshirdilar va ularga qarshi uyushtirib janglarni boshladilar.

Janubiy Afrika kuchlari oktyabr oyidagi ikkala jangda ham nemislar tomonidan mag'lubiyatga uchradi. 1915 yil boshidan janubdan qo'shimcha kuchlarni tashkil qilish va olish orqali ular yana G'arbiy Afrikadagi hujumlarini qayta boshladilar. Ittifoqdosh davlatlar uchun Afrikadagi eng muhim nemis tahdidi Sharqiy Afrikaga ko'chdi va to'qnashuvlar urush oxirigacha davom etdi. Sharqiy Afrika uning Rikadagi mustamlakalariga Ruanda, Burundi va hozirgi Tanzaniyaning bir qismi kirgan. Birinchi jahon urushi boshlanishida Germaniyaning Sharqiy Afrika mustamlaka gubernatori Geynrix Sh ni mudofada qolishni rejalashtirgan. Sharqiy Afrika gubernatori ham nemislarga qarshi kurashish niyatida emas edi biroq, har ikki tomon tez orada ularning dastlabki qarashlari o'zgardi. Pol Von Lettou-Vorbek Sharqiy Afrikadagi nemis koloniyalarida qo'mondonlik qildi. Bu davrda millionga yaqin Afrika yordamchilari asosan transportda ishlatiladi. Inglizlar 1914 yil 5- avgustda manzillariga yetib kelishdi va 8- avgustda ular nemis qo'shinlari pozitsiyalariga hujum qilishdi. Ushbu janglarda nemislar Viktoriya ko'lida joylashgan edi biroq inglizlar nemis hujumini to'xtata olishdi va Viktoriya ko'li ustidan nazoratni qo'lga olishdi. Keyingi oylarda inglizlar Tanga va Kilimanjaro hududlarida nemislarga qarshi jang qildilar.

Ular operatsiyani qo'llab-quvvatlash uchun uchta brigadadan iborat kuch bilan urushni boshladilar. Janglar davom etar ekan, nemislar ta'minotda qiyinchiliklarga duch kela boshladi. Afrika qirg'oqlari yaqinida nemislarning cheklangan dengiz kuchlari 1915 yil 11- iyulda yo'q qilindi. 1915- yilda ingliz va nemis kuchlari o'rtasida Tanganika Viloyatni nazorat qilish uchun bo'lgan kurashlar boshlanadi va nemislar katta yo'qotishlarga duch kelmaslik uchun partizan taktikasi bilan kurashni davom ettirdilar. Britaniya 1916 yil Nemis partizan birligiga qarshi janubiy afrikaliklar, hindular va portugallar birlashtirdilar. Ular o'z qo'shinlaridan qo'shimcha kuchlarni olib, keng qamrovli keyingi operatsiyani boshladi. Lettow-Vor-Bek mahalliy qo'shimchalar bilan kuchini 15 000 ga oshirdi. Ushbu operatsiyada Janubiy Afrika polkining 1135 askaridan foydalanib Nemis qo'shinlari Angliya, Frantsiya va Belgiya qo'shinlariga qarshi uzoq vaqt kurashdilar.

XULOSA

Birinchi jahon urushidagi mustamlakachilik urushlari “o‘tish davri urushi” deb ham ataladi. Biznes nuqtai nazaridan, natijalar qisqa muddatli va uzoq muddatli qilib belgilangan bo'lib. O'rta va uzoq muddatda bu ta'sir uning yanada aniq, ko'p qirrali oqibatlarini Afrika va boshqa mustamlaka mamlakatlarida o'zini namoyon qiladi. Shu nuqtai nazardan, urush Afrika tarixida, shuningdek, uning siyosiy va iqtisodiy jihatlarida muhim rol o'ynadi. Boshqacha aytganda, siyosiy va madaniy o'lchovda urushdan omon qolgan Afrikalik askarlar ham Afrika, ham jahon siyosati haqida bilim va tajribaga ega bo'ldi.

Shunday qilib, afrikaliklar urush, imperializm sabablarini tushundilar. Ular mustamlakachilikning mohiyatini tushunib, o'z mamlakatlarida mustamlakachilik oqibatlarini yaxshi tushuna boshladilar. Urush paytida afrikaliklar oq tanlilar bilan

yaqin aloqada bo'lishgan. Ular o'zining zaif tomonlarini ko'rishdi Va bu oq odamning mutlaq ustunligini idrok etishdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. France in Africa | Boundless World History
https://courses.lumenlearning.com/boundless_worldhistory/chapter/france-in-africa/
2. 1960: A wave of independence sweeps across Africa
<https://www.france24.com/en/20200709-1960-a-wave-of-independence-sweepsacross-africa>
3. African nations struggle for independence | International Rescue Committee (IRC) <https://www.rescue.org/article/african-nations-struggle-independence>
4. Western Africa - Decolonization and the regaining of independence | Britannica
<https://www.britannica.com/place/western-Africa/Decolonization-and-the-regainingof-independence>

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MAMLAKATNING IQTISODIY RIVOJLANISH TAHLILI

Najmiddinov Omadiyor Axliddin o'g'li

Toshkent Moliya Instituti Moliya fakulteti 1- bosqich talabasi

Zokirjonov Xondamir Xolmurod o'g'li

Toshkent Moliya Instituti Buxgalteriya Hisobi va Audit 1- bosqich talabasi

Annotatsiya: *ushbu maqolada mamlakatning raqamli infratuzilmasini yaxshilash va iqtisodiyotda raqamli texnologiyalardan foydalanishni rag'batlantirishga qaratilgan bir qator loyihalari, raqamli iqtisodiyot mamlakatga yangi bozorlar va investitsiya imkoniyatlariga kirishni ta'minlashi hamda jahon iqtisodiyotiga yanada integratsiyalashuv imkonini yaratishi haqida fikrlar, taklif va mulohazalar berilgan.*

Kalit so'zlar: raqamli iqtisodiyot integratsiyalashuv kommunikatsiya infratuzilma investitsiya aloqa operatorlari innovatsiyalar tranzitlar elektron tijorat.

Kirish

So'nggi yillarda O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotni, xususan, elektron tijorat, raqamli banking va raqamli infratuzilmani rivojlantirishga qaratilgan qator tashabbuslar amalga oshirildi. Hukumat mamlakatning raqamli infratuzilmasini yaxshilash va iqtisodiyotda raqamli texnologiyalardan foydalanishni rag'batlantirishga qaratilgan "Raqamli O'zbekiston" loyihasi va "Raqamli ipak yo'li" loyihalari kabi qator raqamli tashabbuslarni yo'lga qo'ydi. Hukumat, shuningdek, raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishga ko'maklashish maqsadida "Elektron tijorat to'g'risida"gi va "Elektron pullar to'g'risida"gi qonunlarni qabul qilish kabi qator tartibga soluvchi islohotlarni amalga oshirdi.

O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Raqamli texnologiyalardan foydalanish korxonalarga yanada samaraliroq va raqobatbardosh bo'lishga imkon berdi, shu bilan birga tadbirkorlar va innovatorlar uchun yangi imkoniyatlar yaratdi. Bundan tashqari, raqamli iqtisodiyot mamlakat mehnat bozoriga ijobiy ta'sir ko'rsatdi, yangi ish o'rinlari paydo bo'ldi va ish haqi ko'paydi. Nihoyat, raqamli iqtisodiyot mamlakatga yangi bozorlar va investitsiya imkoniyatlariga kirishni ta'minlab, jahon iqtisodiyotiga yanada integratsiyalashuv imkonini berdi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili

Raqamli iqtisodiyot tushunchasi ilk bor 1990-yillarda Yaponiya inqirozi davrida yapon professori tomonidan qo'llanilgan. 1995-yil Yevropada Don Tapskotning "Цифровая экономика: обещание и опасность в эпоху сетевой разведки" asari va 1995-yil Nikolas Negroponte (Masachusetts, AQSh) ning tadqiqot ishida qo'llanilgan. Raqamli iqtisodiyot odatda raqamli texnologiyalar tovarlar va xizmatlarni yaratish,